

שלומית גיא. **ילדים טובים משחקים כדורגל: פיקוח והכלה חברתית בכדורגל האנגלי**. נתניה: המכללה האקדמית בוינגיט. 2014. 268 עמודים

יאיר גילי*

המשחק שאנו מכנים "כדורגל" השתנה דרמטית פעמים אחדות במהלך מאות השנים האחרונות, לפי המעמד החברתי ששיחק אותו. שלומית גיא, אנתרופולוגית חוקרת ספורט העוסקת בשאלות של ציוויליזציה, חינוך, כוח וחופש, מבקשת לעמוד על מערך היחסים המורכב בין מעמד חברתי לתוצר תרבותי. עוד היא מבקשת לענות על השאלה מהם המאפיינים שמפרקים לגיטימציה תרבותית ומהם אלו המעניקים ערך ויופי. בספרה זה, השני במספר¹, מנסה גיא לשכנענו כי בניגוד לטענותיהם של נורברט אליאס ופייר בורדייה על תהליך הציוויליזציה ורכישת הטעם האריסטוקרטי במערב, תהליכים אלו אינם כרוכים בהכרח בהבחנות חברתיות ומעמדיות. להוכחת טענה זו משתמשת גיא במשחק הכדורגל באנגליה ובתהליך הפיכתו בשלושים השנים האחרונות לתרבותי ולקלאסי.

המחקר החברתי על הספורט, ובפרט על הכדורגל בישראל, הוא שדה בור. לאחרונה נחרשו בו אמנם תלמים בודדים והוא צובר פופולריות גוברת בשיח האקדמי בעולם כולו, אך העיסוק בו בישראל מועט מדי. על רקע תהליך זה ספרה של גיא הוא תרומה משמעותית לתחום, שכפי שטוענים חוקרים מקומיים רבים בתחומי מדעי ההתנהגות בישראל, ובכללם כותב שורות אלו, הפוטנציאל בו עולה על הקיים.

ספרה של גיא מתייחס אל משחק הכדורגל לא כאל תשעים הדקות הרשמיות שבהן מתמודדות שתי קבוצות על מנת לנצח האחת את רעותה, אלא כאל סך כל הזירות שבהן בא לידי ביטוי שיח על כדורגל. לדידה, במושג "כדורגל" נכללים גם מערך הקשרים בין השחקנים במשחק באקדמיות לילדים וסיורים מאורגנים במוזיאון לכדורגל. כאשר גיא טוענת כי המשחק השתנה היא טוענת למעשה כי "נורמות התנהגותיות של האנשים המשחקים אותו, שופטים אותו ומנהלים אותו השתנו, כמו גם השיח על המשחק הן במוסדות המנהלים אותו והן בשביל אוהדיו" (עמ' 13). למרות העומק האקדמי של הספר הוא מצליח לדבר גם אל מי שאינם מצויים בנבכי השיח הסוציולוגי-אנתרופולוגי האקדמי בתחום, וזה סוד קסמו. בעזרת ניתוח פשוט וסדור מקבלים הקוראים הסבר מפורט על מקומו של הכדורגל האנגלי בתחילת המאה ה-21. במרבית המקרים הספר אינו נופל אל אותו פח יקוש מפורסם של חיבור אקדמי (במקרה זה עבודת הדוקטור של גיא, שהוגשה בשנת 2010 באוניברסיטת בן-גוריון) המנסה להפוך לספר נגיש לקהל הרחב אך משתמש, ביתר שאת לעתים, בביטויים ובמהלכים הידועים בדרך כלל ליודעי ח"ן בלבד. היריעה שפורסת גיא בהירה, נגישה ומשכנעת ברובה, וגם אם חסרים לפעמים פרטים כאלה או אחרים הקורא הממוצע והנלהב לא ישים לב לכך.

כיאה למחקר העוסק במשחק הכדורגל הספר מחולק לשערים. השער הראשון מציע דיון היסטורי וחברתי על תהליך התפתחותם של משחקי הכדורגל החל מהמאה ה-14. הוא עוסק בשני

* בית הספר לתקשורת, המרכז הבינתחומי הרצליה

1 ספרה הראשון יצא ארבע שנים קודם לכן. ראו גיא, ש' (2010). *אימפריה: איך המציאה אנגליה את הכדורגל מחדש*. באר שבע: רסיס נהרה.

ביקורת ספרים

נושאים עיקריים. האחד הוא טענתם של האנגלים כי המציאו את המשחק, ומכאן חשיבותו של ההקשר ההיסטורי-חברתי אל זה הספורטיבי-מקומי. השני הוא טענתו של בורדייה כי מוצרים ניטרליים המתאימים לטעם חברתי גבוה חייבים להיות חד-קוליים ועליהם להיות מוצגים ככאלה כבר מהרגע הראשון. לטענתה של גיא, משחק הכדורגל – שכאמור, השתנה לא אחת – הוא מקרה מעניין, ולמרות הרב-קוליות במשמעויות המשחק הוא משמש כיום, לא רק באי הבריטי אלא באירופה בכלל, כמאפיין של טעם גבוה.

בשער השני עוסקת גיא בהרחבה (יתרה, יש לומר) בדוח ועדת טיילור. ועדת טיילור הוקמה בשנת 1989 על ידי הממשלה הבריטית בעקבות רצף של כמה אירועים אלימים במיוחד שבהם היו מעורבות קבוצות אנגליות. תפקיד הוועדה היה להציע דרכים למניעת הישנותם של אירועים אלימים הקשורים למשחק הכדורגל. ייחודיותו של הדוח הייתה בכך שנוסף על ההצעות להדק את הפיקוח על אוהדי המשחק הוא התייחס גם לחשיבותה של הכלה חברתית, שתסייע באימוץ חויית צפייה מהנה ומשתפת שלא תהיה אלימה. גיא מנסה להסביר את הדוח דרך השינויים בחברה האנגלית, פרדיגמת תהליך התרבות של אליאס ותהליך יצירת הטעם החברתי של בורדייה. השער השלישי מתאר את תהליך הכשרתם של ילדים צעירים, תהליך שגיא טוענת כי הוא מכשיר למעשה את הילדים לנורמות התנהגות המתאימות לציוויליזציה. היא מעלה רשמים מעבודת השדה שלה באקדמיות של שני מועדוני כדורגל לונדוניים (צ'לסי וארסנל), שבהן מנסים להכשיר את הילדים להיות כדורגלנים מצליחים, ומתארת כיצד הם סופגים בתוך כך ערכים תרבותיים המתאימים לערכי הציוויליזציה והתרבות המוגדרים במערב. בסופו של שער זה מעניין לראות כיצד הכותבת עצמה מושפעת מפרקטיקות דומות, אשר בעת ששהתה באקדמיות וערכה את מחקרה דרשו ממנה לאמץ נורמות והתנהגות שעיקרה סגנון הופעה, דיוק ומקצוענות (עמ' 158). השער השלישי ממשיך את סופו של הקודם ובו הרחבה על תהליך הכשרתם של הילדים באקדמיות. בשער הרביעי והאחרון דנה גיא בכמה תהליכים נוספים המתרחשים כיום בכדורגל האנגלי, ובכללם סוגיות של פיקוח על כדורגלנים ואוהדים והכלה שלהם, בעלות זרה על מועדונים, הגירתם של שחקנים מרחבי העולם אל הליגה האנגלית וסוגיות של שליטה וגזע הנלוות לכל אלו.

הספר מציע דיון מעניין, ולעתים אף מרתק, בסוגיות רחבות ומורכבות העוטפות את המשחק הפופולרי ביותר בעולם כולו. ברם, יש שנדמה כי הכותבת מתעלמת, במודע או לא, מתהליכים משמעותיים שזוכים לאזכור זניח אף שהם יכולים לשמש הסברים טובים לא פחות לסוגיות שעל הפרק. כך, למשל, עניין הקמתה של מנהלת הליגה האנגלית, שהחליפה את ההתאחדות האנגלית בניהול המשחק בליגות המקצועניות. זהו ביטוי אימננטי לתהליך ההתמסחרות של הספורט בכלל ושל הכדורגל בפרט, אך הוא אינו זוכה לדיון, אף שדיון כזה היה יכול לשפוך אור על התהליכים המוצגים בספר. חסך נוסף שיכול היה לסייע בהבנת התמונה הכוללת נוגע לסכומי הכסף האדירים הזורמים לליגה האנגלית, הליגה המצליחה ביותר בעולם, שנובעים מאחוזי הצפייה המאמירים בטלוויזיה ובשאר אמצעי המדיה, לא רק בממלכה אלא גם בשווקים המתעוררים במזרח אסיה ובאפריקה. הכותבת גם אינה מציעה דיון מעמיק בתיאוריית התהליך או הפיגורציה של אליאס (process or figurational sociology), על אף השימוש הנרחב שהיא עושה במושגים השאולים מתיאוריה זו. נדמה כי גם אם אינה מסכימה עם טענותיו של אליאס, העמקה בכתביו ובתיאוריה שלו היו משמשים מסגרת טובה יותר לדיון אקדמי מעמיק בתחום.